

Verslag webinar Transitie naar een groene stad

Online leerbijeenkomst georganiseerd door het [Lerend Netwerk Vernieuwing Natuurbeleid & DRIFT](#) op donderdag 17 maart 2022 van 10:00 uur tot 15:00 uur

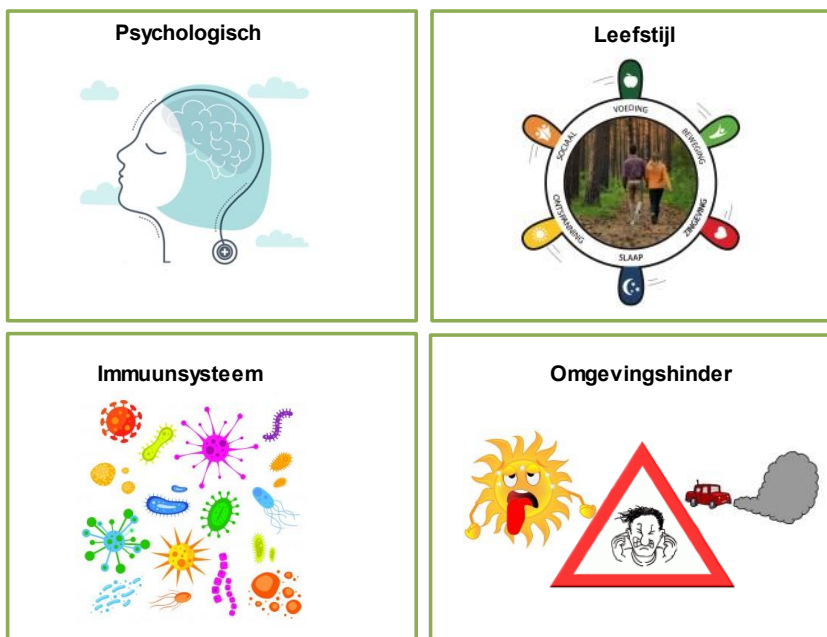
OCHTEND PROGRAMMA

Welkom door Derk Loorbach (DRIFT)

Pitch Jolanda Maas (VU Amsterdam) over het belang van groen voor gezondheid

Gevoelsmatig menen de meeste mensen dat natuur goed is voor de gezondheid, maar tot voor kort (ca 2005) was er geen wetenschappelijke bewijslast. Het recente wetenschappelijk onderzoek van Jolanda leidt de laatste jaren mondjesmaat tot een groeiende aandacht voor gezondheid & natuur. Ondertussen is het wetenschappelijk bewezen dat hoe groener de omgeving, hoe gezonder de mensen zich voelen. Daarnaast blijkt ook dat wanneer mensen in een groene omgeving wonen, het aantal bezoeken aan de huisarts afneemt. Ook de mortaliteit neemt af wanneer de mensen groener wonen. En dan was er nog een ander onderzoek waaruit bleek dat mensen, wanneer ze naar een groenere omgeving verhuizen, dat hun mentale gezondheid ook toeneemt.

Achterliggende mechanismen hierbij: psychologisch (sneller herstellen van stress, meer positieve emoties), leefstijl (gezonde voeding, zingeving...), immuunsysteem (planten scheiden stofjes uit die het immuunsysteem versterken) en omgevingshinder (neemt af).

Advies: groen is belangrijk! Zeker nu we weten welke mechanismen hier achter zitten. Zet in op het verbinden van verschillende beleidsterreinen (en middelen)

Factsheet Arts en leefstijl: [1615996854_2024979_ARTS_Handleiding_NatuurGezond.pdf](#) ([artsenleefstijl.nl](#))

Zie [hier](#) voor de presentatie.

Pitch Kees de Pater (Vogelbescherming) over het belang van groen voor biodiversiteit

Sinds 2004/2005 vraagt Kees om meer aandacht voor vogels in de stad. Hiervoor kenden men alleen de bekende vogelnestkastjes, en daarbij bleef het. Ruim onvoldoende dus.

Het gaat niet goed met de biodiversiteit: akkoord, we zien de opkomst van de wolf, de zeearend... doch er wordt een sterke achteruitgang geconstateerd in de natuur-breed. Zo zijn ondertussen ook gewone algemeen voorkomende soorten als het konijn, en de haas (die afhankelijk zijn van het boerenland en de stad) al als rode-lijst-soort aangemerkt. Dit laat zien dat de basis niet op orde is.

Tot voor kort lag de aandacht voor biodiversiteit uitsluitend in de N2000-gebieden. Gelukkig is er nu een verschuiving te zien naar de overgangsgebieden én het landelijk gebied. Naast het agrarische deel van het landelijk gebied, zijn ook de steden (15% van oppervlakte van Nederland, wat 3x zo veel is als in 1950) een deel van de oplossing. Vogeltellingen wijzen uit dat de transitie naar een groene stad noodzakelijk is. Het aantal huismussen (voor wie de stad een optimale leefomgeving is) neemt fors af.

Om biodiversiteit te redden hebben we basiskwaliteit BKN nodig. Dit dient het uitgangspunt voor de stedelijke ontwikkeling te zijn. Drie zaken moeten op orde gesteld worden:

- 1- de milieuocondities (waterpeil, stikstof, ...)
- 2- de inrichting (zoals voldoende inheems groen, en op onverwachte plekken 'groen' vb op daken)
- 3- beheer (vb goed bermbeheer, ipv grasstroken) – in Rotterdam kennen ze een 'stadsdokter.'

[Stadsgeneeskunde volgens 'stadsdokter' Rini Biemans - De Openbare Ruimte](#)

Advies: leg normen voor de BKN vast in de Omgevingswet, - visie en -plannen. Leg dit nu vast in coalitieakkoorden, neem obstakels in de bouw weg in het Bouwbesluit, en betrek lokale kennis (plaatselijke natuurclubs) en bewoners hierbij.

Pitch Tom Schoenmaker (Hogeschool Amsterdam) over het belang van groen voor het klimaat

Hoe kan de stedelijke leefomgeving klimaatbestendiger gemaakt worden? Dit pad loopt langs 3 sporen: weten – willen – werken. In de folder www.hva.nl/klimaatbestendigestad lees je meer over de waarde van het klimaatbestendig inrichten van een stad, en hoe je dit kunt doen.

Om de toekomstige generatie op te leiden in de filosofie van een natuurinclusieve stad, worden momenteel ca. 50 studenten hierin opgeleid (= een programma VWS). Zo leren PABO-studenten dat een groen schoolplein niet alleen dient om in te spelen, maar dat de tuin ook als lesruimte gebruikt kan worden.

De belangrijkste lessen voor een klimaatbestendige stad:

- 1- meer groen voorkomt schade door wateroverlast en droogte;
- 2- meer groen vermindert hittestress & biedt een gezondere leefomgeving

Steden werken hieraan in het kader van het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (2018). Dat stelt dat heel Nederland in 2050 klimaatbestendig moet zijn. Veelal is bekend welke maatregelen genomen kunnen worden, maar hoe kunnen we de realisatie nu versnellen?

Advies versnelling:

- 1- Werk vanuit een gezamenlijk doel aan een gezonde en veilige leefomgeving (voer niet te lang een technische discussie over normen);
- 2- Laat met aantrekkelijke **groenblauwe** voorbeelden zien hoe het kan en creëer draagvlak;
- 3- Doe het meteen integraal en betrek alle disciplines en lagen van de organisatie;
- 4- Ga verder met de welwillenden en benoem **groenblauwe** ambassadeurs;
- 5- Kleur de hele beleidscyclus **groenblauw**: Omgevingsvisie – programma – plan – etc; vb. provincie Noord-Holland: legt in haar Omgevingsverordening instructieregels op aan de gemeenten over klimaatadaptatie
- 6- Nodig anderen uit om deel te nemen en houd vol!

Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen kunnen groene opgaven het makkelijkst mee genomen worden in het integrale ontwerp. Zeker in het begin is de keuzeruimte nog groot om zaken anders te doen. Belangrijk hiervoor is dat er duidelijke richtlijnen zijn die uitdagen tot een groene en gezonde leefomgeving. Deze zijn er nu voor de provincies Zuid-Holland, Utrecht en de Metropoolregio Amsterdam en provincie Noord-Holland in de vorm van publiek/private convenanten voor klimaatbestendig bouwen. Hierin zijn ook richtlijnen opgenomen voor natuurinclusief bouwen en biodiversiteit. De kostenonderbouwing laat zien dat de meerkosten vaak minder dan 1% van de investeringen bedragen. Als een soort 'right to challenge' zijn ontwikkelaars ook al bereid om het beheer de eerste jaren voor hun rekening te nemen, zodat de gemeenten zien hoe en tegen welke kosten het te beheren valt. Nieuwe ontwikkelingen laten zien hoe het kan en zijn een voorbeeld bij herinrichting van de bestaande stad.

Zie [hier](#) voor de presentatie.

Paneldiscussie onder leiding van Derk Loorbach

We merken (weeral) dat we eigenlijk al heel veel weten. Hoe komt het dan toch dat we er toch nog niet genoeg in slagen om de transitie naar een groene stad 'verder' te brengen? Er wordt gewerkt op verschillende beleidsterreinen, met verschillende departementen en verschillende geldpotjes. Dit is nog steeds een moeilijk te overbruggen knelpunt. Momenteel wordt al geprobeerd om groen in alle beleidsdomeinen mee te nemen. Dit is al een stap, doch veel mensen zijn de baten van groen nog niet duidelijk. Andere mogelijke factoren waarom de transitie echt opschort zijn omdat nog onvoldoende gezien wordt dat de directe kosten verschillend zijn van de maatschappelijke kosten & baten. Daarbij komt onvoldoende kennis over het gegeven dat niet elk stukje groen een biodiversiteitsdrager is, én dat bestuurders nog onvoldoende op de hoogte zijn van de baten van groen. En toch: we zien dat de leefomgeving aan het veranderen is, men ziet al koppelkansen. Er worden al Convenanten afgesloten: mensen willen richtlijnen en geld. Probleem is dat tegenwoordig de gelden in harde systemen geregeld zijn. Verder is het nuttig om mensen te verleiden, en de natuurbeleving te ervaren/internaliseren, want een basiskwaliteit natuur is de drager voor biodiversiteit. Bodem en water zijn sturend voor een goede basiskwaliteit natuur. We putten via de bodem de bovengrond uit.

[Pact voor één gezondheid \(onehealthpact.org\)](#) Dit Pact voor één gezondheid (opgesteld door o.a. Marion Koopmans) is een onderzoekssamenwerking van experts op een breed scala van gebieden die relevant zijn voor uitbraken van infectieziekten. Jammer genoeg is er nog weinig aansluiting vanuit ecologie.

In de provincie Noord-Brabant vindt men dat er al veel gebeurt, men is optimistisch omdat er een beweging gaande is. Wel gaat alles traag. Het niveau van de stoep en tuinen onttegenen gaat. Ook de waterschappen nemen veel initiatieven. Inwoners en bestuurders willen voorbeelden zien.

Waardoor schort de transitie? Door geld, bestuur/beslismacht, kennis en bewustzijn.

Verhaal Prof. dr. Derk Loorbach over de transitie naar een groene stad

Deel 1:

Waarom is het zo moeilijk om tot systeemverandering te komen? Er zijn zo veel mensen die hun best doen, en de echte omwenteling komt er niet. We hebben te maken met persistente problemen als rijk versus arm, je postcode is belangrijker dan je DNA om je gezondheid te bepalen.

Het regime verwijst dominante manieren van denken, werken en organiseren. We ontwikkelen met elkaar in de samenleving een gemeenschappelijke waarde vb. je mag overal je auto parkeren.

Deze waarde kent 3 dimensies:

- 1- cultuur: wat we vanzelfsprekend vinden
- 2- structuur: infra, organisatie (institutioneel, economisch en fysiek)
- 3- werkwijzen: hoe gedragen we ons, routines

De kerngedachte is dat we samen een context creëren waarbinnen een bepaald gedrag gestimuleerd worden. Het is lastig om uit de bestaande context te treden, want het effect is vaak minder – slecht. Er bestaat een **collectief onvermogen om uit de zelf gecreëerde groef te komen**.

Beleid en management zijn pad-afhankelijk waardoor het regime behouden blijft:

- je kweekt illusie (= implementatie illusie);
- je probeert risico's beheersbaar te houden (risico paradox); als professioneel probeer je steeds nieuwe dingen te doen. Er gebeurt iets – reactie – we gaan innoveren (= innovatieval);
- ons brein kan moeilijk omgaan met verandering. Het is heel lastig om je leefomgeving 'anders' te zien (impliciet denkt een mens 'er zal toch niets veranderen') (= verbeeldingstekort)

Vraag aan deelnemers: Herkent u dit?

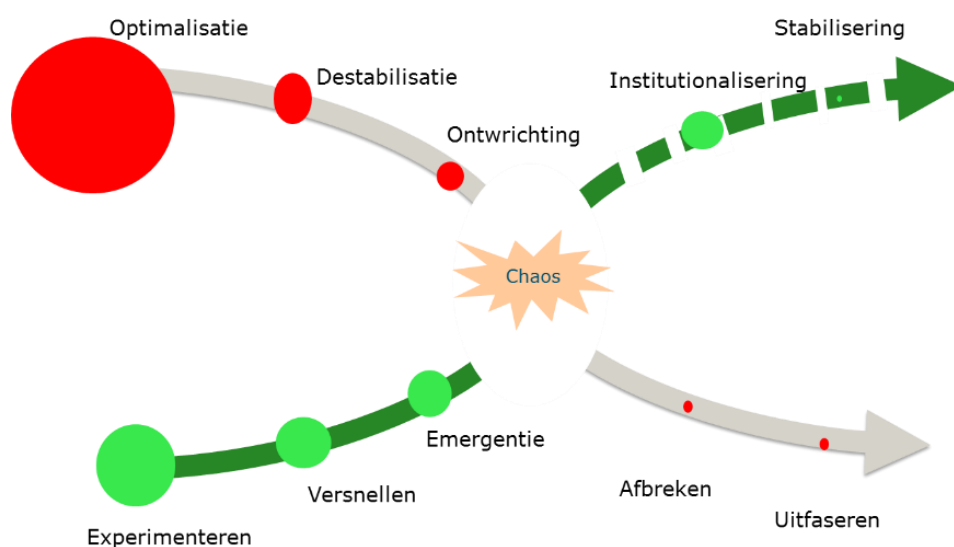
Het verhaal wordt zeker herkend. Als individu wil je graag mee-werken aan transitie, je ziet dat het nuttig en urgent is. Alleen weet je vaak niet hoe dit op te starten. Temeer zowel het bestuur als de rest van de organisatie ook mee moet willen denken en werken. Feitelijk dient een zittend bestuur 'over' de politiek-bestuurlijke periode van 4 jaar heen te kijken. Verder kun je ook gebruik maken van de (gebundelde) kracht van meerdere individuen om het hoger bestuur mee te krijgen.

Deel 2:

Een transitie haalt een bestaand regime uit evenwicht. Maatschappelijke stelsels beïnvloeden elkaar, én worden beïnvloed door wat er in de omgeving/wereld gebeurt. Wees je ervan bewust dat een transitie ook tot ongewenste transitie kan leiden (vb overvolle wegen).

Karakteristiek voor een transitie is dat deze niet lineair gebeurt maar schoksgewijs. Voorbeeld in de jaren '90: de kopkomst van het vegetarisme. Koplopers gaan op zoek naar alternatieven, benoemen ideeën, enzomeer vanuit een zekere urgentie en hun idealisme. Deze koplopers veroorzaken chaos, en leggen druk op het bestaande voedselregime, waardoor meer mensen mee gaan in deze gedachtegang, en er een nieuwe markt ontstaat. Feitelijk komen vanzelfsprekendheden ter discussie te staan, wat een forse politieke en maatschappelijke dynamiek veroorzaakt.

Verschillende fasen in een transitie:

Toepassing: we moeten starten met het op lange termijn denken. Momenteel merken we tekenen van destabilisatie, en kunnen nu de periode van versnelling in gaan. Als transitie inhoudt dat je een systeem uit evenwicht haalt, roept dit weerstand op (macht, positie, geld). Een transitie kan immers ook tot (on)gewenste transitie leiden.

Welke psychologische reacties spelen hierbij een rol:

Negatief:

- Angst voor verandering
- Angst voor verlies
- Bedreigd voelen
- Onzeker zijn
- Macht en controle verliezen
- Ongemak

Positief:

- Kansen zien
- dynamiek voelen
- onderdeel van beweging zijn
- ondernemerschap
- verbinding
- zingeving

Vraag aan deelnemers: waar zitten we bij de transitie naar de groene stad?

We zitten nog in de fase vóór de chaos. We struikelen nog vooruit. Kunnen we sturen om in de chaos te komen en het regime uit evenwicht te halen?

Leg de onvolhoudbaarheid bloot. Zoek partners. Ontwikkel een collectieve intelligentie.

Bijvoorbeeld een watersnoodramp (hoe onaangenaam ook) kan een manier zijn om de maatschappelijke verantwoordelijkheid ten aanzien van de klimaatverandering bloot te leggen.

Bedenking: een crisis als een watersnoodramp is subjectief, want iedereen ervaart dit anders. Het NIMBY-principe.

De buitenwereld kan voor een remmende kracht zorgen. Zo merken we dat de oorlog in Oekraïne een rem legt op de Europese Green Deal. En toch: we kunnen niet wachten want de temperatuur stijgt.. de urgentie is er. Er is extra energie nodig om uit evenwicht te raken. Vanuit de ratio lukt het niet om te veranderen. We weten niet wat en hoe. Maar hoe dan wel?

drift for transition

Transitie 'governance': richting geven en versnellen van gewenste transities

- Systeemdenken: versnellen en richting geven gewenste veranderingen
- Selectief: samen met koplopers, veranderaars uit niche en regime die transitieagenda delen
- Back-casting: radicaal perspectief op lange termijn terugvertalen in strategische acties
- Adaptief: al-doende-leren en experimenteren langs meerdere paden
- Reflexief: systematische reflectie en monitoring gericht op strategisch bijsturen

Systeem denken gaat over het herkennen van patronen en systemen, en anticiperen op de toekomst (die we voelen)

Selectief: zoek partijen op die urgentie voelen en chaos kunnen creëren (zowel in eigen netwerk als mensen daarbuiten). Zoek de voorbeelden waar deze ontwikkeling al gaande is.

Back-casting: maak samen met de andere partijen/domeinen een beweging los. Ontwikkel kritische massa, waarmee je druk op bestaande regime kunt leggen. Stel de toekomst voor, verbeeld dit, verhaal, zet ontwerpkracht in.

Structureren:

- 1- waar zit je vast? (persistente problematiek)
- 2- wat zijn leidende principes voor de transitie?
- 3- waar wil ik uitkomen?
- 4- hoe komen we daar: welke tussen-stapjes moeten we zetten?

Meer info: [Sturing in transities: Een raamwerk voor strategiebepaling - DRIFT \(eur.nl\)](https://eur.nl)

Zie [hier](#) voor de presentatie.

Info uit de chat

- Wie vragen heeft over groene (voedsel gerelateerde) initiatieven in Den Haag: StadslandbouwDenHaag.nl Tom.Voorma@DenHaag.nl
- https://www.artsenleefstijl.nl/cddata/0095/files/1615996854_2024979_ARTS_Handleiding_NatuurGezond.pdf
- <https://www.allesisgezondheid.nl/groenengezondheid/>
- Zijn onze inheemse soorten wel bestand tegen het veranderende klimaat? Moeten we er niet over nadenken dat we in de groene verstedelijking niet meer overal inheemse soorten kunnen toepassen (zie droogte, hitte, natte voeten)
Vogelbescherming : inheemse soorten zullen met klimaat ook veranderen, dat zie je nu al met vlinders en sommige vogelsoorten. Exoten zullen die verandering juist tegenwerken.
- <https://infographics.rvo.nl/klimaatadaptatie/#>
- Vanuit het programma Aan de slag met de Omgevingswet gaan we samen met Platform 31 een programma groen maken. Dat gaat zeker een paar inzichten en antwoorden geven.
- Op welke wijze kun je jongeren betrekken bij het vergroenen van een stad? Ik denk onder andere koppelen aan andere activiteiten die jongeren aanspreken. Er zouden groene pilots moeten worden opgezet voor de steden
Zitten we in een transitie of in een verandering? natuurinclusief denken en doen wordt in het rijtje van vele maatschappelijke opgaven genoemd. Niet als een randvoorwaardelijk iets.
- Veel goede voorbeelden van koplopers dat het anders kan (los van dat het moet), maar het bereiken van de early adaptors, vraagt andere aanpak. Agenda Natuurinclusief krijgt nog niet echt de handen op elkaar. Is dit goede instrument?
- Het economisch regime is nog zo sterk, dat het wellicht nodig is dat daar pijn komt (zoals bij stikstof). Gezondheid niet sterk genoeg om chaos te veroorzaken irt groene stad. Corona was al "chaos", maar heeft niet tot dé doorbraak geleid. De ervaring is dat het niet werkt om langs de lijn van biodiversiteit te werken, maar via een ander thema.
- We moeten ons bewust zijn van ons privilege om een crisis 'noodzaak tot urgentie' te noemen, en spreken in termen van 'het helpt'. Crisissen, en meer algemeen waar systemen vastlopen, raken arme landen/wijken/gezinnen/individuen en marginale groepen veel harder en eerder. Het is noodzaak om bewust te zijn van rechtvaardigheid in transities.
Ja, klimaatcrisis wordt meer onderkend. Maar belang van groen in de leefomgeving wint wel draagvlak.
- Voor een omslag heb je waarschijnlijk geen 100% van de mensen nodig, maar met welk percentage maak je het verschil? Het boek 'omarm de chaos' van Jan Rotmans, zijn nieuwste publicatie, daar noemt hij het ook in de inleiding. Verder is dit een toegankelijk boek voor wie transities beter wil begrijpen, ook als bril voor wat hij noemt dit 'verandering van tijdperk'.

PAUZE met een lunchtip: <https://natuuracademieonline.ivn.nl/resources/ivn-podcasts>

MIDDAG PROGRAMMA

Welkom door Derk Loorbach (DRIFT)

Filmpje van Staatsbosbeheer over de Groene Metropool:

<https://www.youtube.com/watch?v=kkUNrOFSJEc>

Pitch Roel ter Horst (gemeente Ede) over de rol van de gemeente en de visie op samenwerking met andere overheden

Wat is de opgave ten aanzien van de transitie naar een groene stad?

Droom: Meer vanuit het natuurlijke systeem denken. Dat is nu uit balans en heeft gevolgen voor het maatschappelijke en economische systeem. De opgave voor transitie naar een groene stad is divers, complex en zeer breed. In huidige situatie is het natuurlijke systeem sterk uit balans. Zowel in de stad, in het agrarisch buitengebied als in natuurgebieden. De kern van de opgave is om het

complete systeem weer in balans te krijgen: Fysiek, Sociaal en Economisch (oftewel People, Planet, Profit). Om te beginnen moeten we het systeem van Bodem, water, lucht herstellen. Zo creëren we de randvoorwaarden voor biodiversiteit van onze groene leefomgeving. In de stad gaat het om het complete systeem: de gemeenschappelijke openbare ruimte, de particuliere tuinen én de gebouwen. Deze zijn in het systeem onlosmakelijk met elkaar verbonden versterken elkaar. Onze regels en overeenkomsten (Kaderrichtlijn Water, Schone Lucht Akkoord) helpen, maar zien we vaak als beperkingen en bedreigingen. Daarom moeten we veel meer denken vanuit een visie. En die visie ontbreekt vaak. De omgevingsvisie is hiervoor een mooi instrument, die later kan worden uitgewerkt in programma's (thematisch en gebiedsgericht) en regels (omgevingsplan).

Welke veranderingen zijn er nodig qua sturing om deze transitie te kunnen realiseren?

Overheden zijn complexe organisaties, o.a. door hun politieke sturing op een grote diversiteit aan diensten en producten. Sectorale lijnsturing werkt voor veel (80%) diensten en producten goed, maar niet voor grote complexe opgaven en transities. Voor transities is opgavegericht of programmatisch werken noodzakelijk. Dus: cultuurverandering voor overheidsorganisaties is nodig, ambtelijk, bestuurlijk en politiek. We moeten leren vanuit de opgave in de echte wereld te werken. Dit betekent dat we naast thematische (sectorale) programma's, integrale gebiedsprogramma's moeten op zetten. Ook bedrijfsvoering opgave-gericht werken gaan ondersteunen. En ook in portefeuilles van bestuurders moeten de opgaven een plek krijgen. De politiek (Raad, PS, TK) moet vanuit de kaderstellende visie de bestuurders, ambtenaren en samenleving hun werk laten doen. Het gedachtengoed van de omgevingswet sluit hier goed bij aan. Omgevingsvisies en Programma's kunnen bijdragen aan gemeentebreed integraal denken en handelen. Veel overheidsorganisaties zijn gestart, maar we vallen nog te vaak terug op onze eendimensionale sectorale zekerheden van onze lijnorganisaties. Alle overheden moeten krachten bundelen om vanuit de opgave te gaan samenwerken aan gebiedsgerichte programma's. We zouden meer adaptief moeten werken. Dingen doen en aanpassen als het nodig is. Veel specialisten in overheidsorganisaties, maar we hebben meer verbinders en regisseurs nodig.

Er is nu nog te weinig samenwerking tussen de overheidslagen. Laten we elkaar zien als mede-overheden, niet als lagere of hogere overheden. Laten we erkennen dat we elkaar nodig hebben. Het rijk neemt nu nog te weinig een rol. Die zou meer het voortouw moeten nemen bij de grote verstedelijkingsopgaven en waar nodig regelgeving aanpassen. Zoals het Bouwbesluit. De provincie biedt de strategische kaders, stimuleert het leren over de transitie en regelt co-financiering. De gemeente pakt de integrale uitvoering op. Gezamenlijk moeten we het systeem veranderen.

In de chat:

- De omgevingswet geeft kansen maar toch ook risico's voor de groene stad door enerzijds vereenvoudiging vergunningen en anderzijds participatie waar juist ook sterke partijen die geen transitie voorstaan van zullen profiteren.
- Wetten en regels zijn toch vooral de neerslag van wat inmiddels common sense is geworden.

Pitch Ton Bossink (provincie Noord-Holland) over de rol van de provincie en de visie op samenwerking met andere overheden

Gewerkt aan de metropoolregio Amsterdam, een samenwerking tussen gemeenten, provincie en het rijk. Hierbij had de provincie een verbindende rol tussen gemeenten en richting het rijk.

Wat is de opgave ten aanzien van de transitie naar een groene stad?

- Van sectoraal naar integraal: groen volwaardig onderdeel van verstedelijking
- Vanaf de start van (strategische) planproces meedoen
- Concretiseer ingrepen en koppel deze aan andere opgaven

Welke veranderingen zijn er nodig qua sturing om deze transitie te kunnen realiseren? Zowel vanuit de eigen bestuurslaag als de andere bestuurslagen

- Van de start af samen optrekken als overheden en initiatiefnemers in gebied
- Over de grenzen van eigen taken en bevoegdheden durven kijken
- Bereidheid om middelen te ontschotten

Groenblauwe ontwikkeling dus niet als contramal maar als volwaardig onderdeel van stedelijke ontwikkeling. Ontwikkeling woon-werkgebieden 1:1 gekoppeld aan natuur- en recreatieve ontwikkeling. Opgaven gaan per definitie over gemeentegrenzen heen. Verbindende rol provincie richting Rijk en regio.

Van concept naar uitvoering: Combineer lange termijn doelstellingen met korte termijn handelen. Noodzaak gezamenlijk optrekken overheden: Middelen bundelen en planologisch juridische afstemming. Rol provincie: regierol, trekker gebiedsontwikkeling, lange termijn doelen bewaken, investeerder.

Verbreed je blik, koppelen van doelen biedt kansen en brengt keuzes in beeld. Noodzaak gezamenlijk optrekken overheden: Afstemming doelstellingen en afstemmen taken en verantwoordelijkheden.

Zie [hier](#) voor de presentatie.

Pitch Isabelle Vreeke (ministerie van LNV) over de rol van het rijk en de visie op samenwerking met andere overheden

Wat is de opgave ten aanzien van de transitie naar een groene stad?

We werken aan het opbouwen van een interdepartementaal programma groen in de stad, met als doel om biodiversiteit in de gebouwde omgeving te bevorderen. Dit doen we door activiteiten op het gebied van formulering van kaders/normen (er liggen ca 10 moties hierover), financiering (financieringsstromen koppelen, groene eisen aan financiering toevoegen, alternatieve vormen van financiering aanboren (private baathouders), onderzoek en kennis (experiment BKN in stedelijke omgeving), handreiking soortenmanagementplannen en het formuleren van doelen en normen, governance (klankbordgroep, position paper, bestuursakkoorden). Dit in nauwe samenwerking met de ministeries van BZK, IenW en VWS (bestuurlijk overleg, MT-overleg en we zoeken naar een integrale governancestructuur en het belang van aanhaking DG stikstof vanwege integrale aanpak).

Rol LNV op dit thema is: inbreng kennis (hoe is het met de staat van instandhouding van de natuur/soorten, welke maatregelen zijn nodig voor herstel, monitoring en kennis(verspreiding).

Waarom zetten we hier op in?

- Herstel staat van instandhouding soorten (VHR)
- Bevorderen integrale aanpak ter voorkoming meer schade aan natuur (door verduurzaming/isolatie, woningbouwopgave en andere ruimtelijke ingrepen)
- Groen oplossing voor klimaatadaptatie en gezondheid en welzijn in bebouwde omgeving

Hoe zetten we hier op in?

- Samenwerking interdepartementaal en met programma's en projecten. Niet wiel opnieuw uitvinden, maar aanhaken bij lopende onderzoekstrajecten zoals DML en STIPO
- Gemeenten en provincies, waterschappen betrekken, maar deze wel in hun rol laten
- Samenwerking stakeholders- > klankbordgroep, SBB, bossenstrategie. Daar zouden we toch wel wat steviger nog op moeten aansluiten. Maar ook samenwerking met WUR, UU, etc.
- We hebben ook aansluiting bij agenda natuurinclusief, maar deze is vooralsnog agenderend en wij hebben echt een opdracht op rijksniveau. We maken in ieder geval wel gebruik van het netwerk.

Welke veranderingen zijn er nodig qua sturing om deze transitie te kunnen realiseren? Zowel vanuit de eigen bestuurslaag als de andere bestuurslagen.

- Veel meer integraal denken en aanpak binnen en buiten LNV. Meer samenwerking. Ook met DG stikstof.
- Capaciteit. Twee medewerkers doen groen in de stad voor nog geen 0,5 FTE. Tijdelijke inhuur is slechts 24 uur beschikbaar en tijdelijk. Veel verloop op dit dossier

- Sturing. Wat wil de minister of wat wil het DG met biodiversiteit in de gebouwde omgeving (op inhoud, niet op vorm, niet weer een nieuw programma).
- Snelheid waarmee de woningbouwopgave en isolatieopgave en Hugo de Jonge bewegen. Van die snelheid kunnen we ook gebruik maken! Betekent ook dat wij in de versnelling moeten met natuurbeleid. Voorkomen dat we met z'n allen verzanden in bestuurlijke drukte.
- In het kader van de woningbouwopgave aan de randen van de stad komen we ook Nationaal Programma Landelijk Gebied tegen. Hier zitten de raakvlakken en BZK zal naar LNV als één departement kijken. Daarom van belang om juist hier samen op te trekken.

Discussie onder leiding van Derk Loorbach

Reflectie vanuit het panel:

We werken in een systeemwereld, en komen niet verder. Het zou fijn zijn als het rijk kaders stelt wat wel/niet wenselijk is. Ecologische principes moeten het vertrekpunt zijn. We moeten mee-bewegen met de woningbouw, en ook de procesgang bij de Bossenstrategie helpen om natuurinclusiviteit in de versnelling te brengen.

Zijn we niet te vroeg met het stellen van kaders? Zou het niet beter zijn om eerst de druk op de minister H. de Jonge op te voeren? Druk helpt (vaak).

In de chat:

- Snelheid van woningbouw is kans, maar in de praktijk ook wel bedreiging
- Ik ben wel benieuwd naar goede voorbeelden. Is er iemand hier in de zaal waar de samenwerking goed gaat? Krijgt iemand het voor elkaar om aan natuurpositieve woningbouw en renovatie te werken (en dus gebruik te maken van het momentum?).
- Bedreiging is dat er ook zorgen (bestuurlijke) zorgen bestaand over de effecten op de betaalbaarheid van woningen.
- Woningbouw moet bijdragen aan natuurherstel en meer groene leefomgeving: Klinkt dan juist als normen en ontwerpogave.
- Het is de vraag in hoeverre dezelfde taal gesproken wordt als het over deze zaken gaat.
- Nog meer regels en kader is niet de bedoeling van de Omgevingswet
- Utrecht heeft een programma Groen Groeit Mee. Is er iemand van Utrecht om dit toe te lichten? Of zijn er andere provincies met dergelijke programma's?
- Leidende principes is misschien beter dan normen en kaders in deze fase :)
- Zeker, zo pakken we het bij LNV ook aan bij de verstedelijkingsstrategieën
- De rol die hier benoemd wordt als stedenbouwkundige is precies wat we binnen overheden nodig hebben.
- In hoeverre is aanpak LNV en BZK nu onderdeel van transitie? Lijkt meer: TK vraagt dus ministeries vullen in en gaan over tot orde van de dag.
- Over welke sturingsmaatregelen in welke fase van transitie logisch zijn raad ik weer aan het rapport Sturing in Transitie te lezen. Één deel passen we het sturingsperspectief toe op klimaatadaptatie.
- In alle gesprekken over beleid en samenwerking moeten we niet vergeten dat er ondertussen ook gewoon geëxperimenteerd wordt in PPS samenwerkingsprojecten, her en der. Programma DuurzaamDoor initieert en ondersteunt dergelijke samenwerking, ook op vlak van natuurinclusieve bouw.
- Mijn ervaring is dat projectontwikkelaars wel willen, maar aanhikken tegen risico's hoe natuurinclusieve gebouwen zich ontwikkelen in de toekomst
- Dat is zo, vraag is hoe je hen comfort kan geven zodat ze verder gaan.

Overige info uit de chat

- Mooi voorbeeld: <https://www.wur.nl/nl/dossiers/dossier/nederland-in-2120.htm> hier vind je ook verdiepende essays over bijvoorbeeld gedrag, draagvlak, in- en uitsluiting en het belang van sociale innovatie (naast technische innovatie).

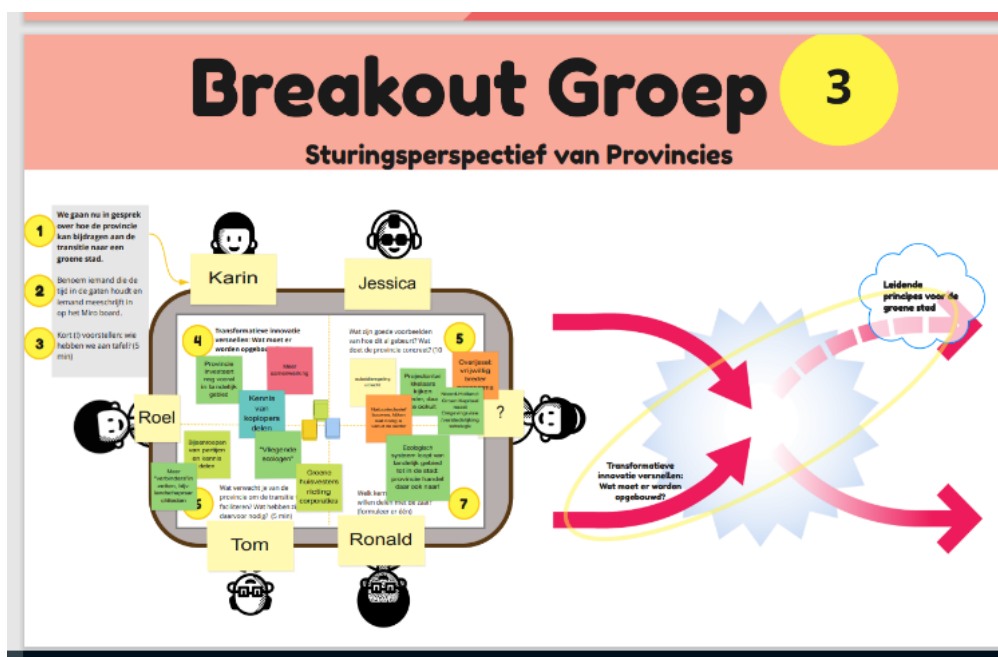
- Bij de woongebieden in de Blauwe stad is privaatrechtelijk vastgelegd dat er sprake moet zijn van natuurlijke erfafscheidingen.
- We zijn in Brabant bezig met het opstellen van een verstedelijkingsstrategie voor stedelijk Brabant en verstedelijkingsakkoorden voor stedelijke regio's. Voor het eind van dit jaar wordt alles vastgesteld. In het perspectief van de transitie zoals we die hier bespreken is dat heel snel. Grote uitdaging welke afspraken we in dit stadium kunnen maken, wetende dat we ons ook nog bewegen binnen bestaande regimes.
- In kader van kennisdeling hebben we vanuit Groen Kapitaal (provincie Noord-Holland) een special gemaakt over natuurinclusief bouwen, voor wie inspiratie zoekt: <https://mailings.noord-holland.nl/u/archive/d6WdJzVznYYHkPg-uQ8gTw>
- Ter nuancering van alle goede bedoelingen: <https://www.parool.nl/amsterdam/weer-minder-groen-per-amsterdammer-en-het-is-ook-nog-ongelijk-verdeeld~b433560c/#:~:text=Op%20basis%20van%20gegevens%20van,Amsterdammer%20steeds%20wat%20minder%20groen.>
- Kennen jullie de www.agendanatuurinclusief.nl?
- <https://agendanatuurinclusief.nl/actueel/verslagen/> Kijk vooral naar de verslagen van alle gesprekken die gevoerd zijn.

Breakout-sessies

De volgende praktische transitieopgave stond centraal in de breakout-groepen: Hoe kunnen we als provincies de transitie naar een groene stad helpen realiseren? De groepen richtten zich op 1 van de onderstaande vragen:

- Aanpassen en veranderen: Hoe moet wat er al is veranderen?
- Uutfaseren en Afbouwen: waar moeten we mee stoppen?
- Transformatieve innovatie versnellen: Wat moet er worden opgebouwd?

Per vraag is besproken wat goede voorbeelden zijn van hoe dit al gebeurt. Wat de provincie concreet al doet. Wat van de provincie verwacht wordt om de transitie te faciliteren, en wat zij daarvoor nodig hebben.

Een voorbeeld van een ingevuld Miro-board.

Een aantal boodschappen uit de groepjes ten aanzien van de rol van provincies bij de transitie naar een groene stad:

- Er gebeurt er al heel veel aan initiatieven en ook de provincies faciliteren al veel. De transitie zit volgens dit groepje al verder op de curve van transitie. Neemt niet weg dat de provincie nog meer haar rol als facilitator mag pakken. Er zijn veel beren op de weg, maar we moeten aanhaken op ontwikkelingen/kansen;
- Natuur zou moeten doorlopen tot in de stad. Provincie nu teveel gericht op het landelijk gebied, maar zij zou de gemeenten meer moeten ondersteunen ten aanzien van de groene stad. Voor deze transitie hebben gemeenten (meer) budget en capaciteit nodig. Momenteel hebben maar een beperkt aantal gemeenten een ecooloog;
- De basiskwaliteit van natuur moet centraal staan als basis voor het stedelijke beleid en de ontwikkeling van het landelijk gebied er omheen: groen blauwe dooradering;
- De gemeente is verantwoordelijk voor de integrale uitvoering van de groene stad samen met de betrokken partijen. De implementatie moet echter ook gehandhaafd worden, de provincie kan hier ook aan de 'achterkant' duwen (nl. volgen wat we op papier gezet hebben);
- Transitie is een organisch maatschappelijk proces. Meer mensen dienen dusdanig bewust te worden van het belang van vergroening dat ze hier ook naar handelen;
- Vanuit backcasting wil je ook niet alleen veel groen. Je dient ook aandacht te hebben voor 'welke' natuur, en hierrond een waarde creëren.

Als afsluiting reflecteert Derk Loorbach kort op de terugkoppeling van de groepjes. De gevoerde discussies zijn bemoedigend. De transitie is dat natuur in het hoofd zit bij alle sectoren en overheden. Natuur als groene draad. We zijn nu met alle partijen samen het nieuwe regime aan het ontwikkelen. Samen aan het vooruit struikelen. Hier zit zeker ontwikkeling in, maar het gaat nog jaren duren voordat het is uitgekristalliseerd.